

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛД ХОЛБОГДОХ СУДАЛГАА, БУСАД ОРНЫ ТУРШЛАГА

Ш. Хишигсүрэн, Ц. Түвшинзаяа

АГУУЛГА

Нэг. Монгол Улсын Их Хурлын Байнгын болон дэд, түр хороодын талаархи хууль тогтоомжийн харьцуулалт

- 1.1 Байнгын хорооны үндсэн бүрэн эрхийн талаархи харьцуулалт
- 1.2 Байнгын хорооны бүрэн эрхийн талаархи харьцуулалт
- 1.3 Байнгын хороодын талаархи харьцуулалт
- 1.4 Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалтын талаархи харьцуулалт
- 1.5 Дэд хорооны талаархи харьцуулалт
- 1.6 Түр хорооны талаархи харьцуулалт

Хоёр. Монгол Улсын Их Хурал дах нам, эвслийн бүлэг, олонхи, цөөнхийн асуудлын талаархи зохицуулалт

- 1.1 Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн зохицуулалт
- 1.2 Улсын Их Хурал дахь олонхи, цөөнхийн эрх зүйн зохицуулалт
- 1.3 Бусад хууль тогтоомжийн харьцуулалт

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН БАЙНГЫН БОЛОН ДЭД, ТҮР ХОРООДЫН ТАЛААРХИ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

1. Байнгын хорооны үндсэн бүрэн эрхийн талаархи харьцуулалт:

Парламентын байнгын хороо нь аливаа нэг асуудлыг Парламентын нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэхээс өмнө хэлэлцэн боловсронгуй болгодог парламентын зохион байгуулалт юм. Байнгын хороо өөрт нь шилжүүлсэн ажлаар дүгнэлт гаргадаг байна. Парламентын байнгын хороо нь парламентын үйл ажиллагааны зохион байгуулалтын хэлбэр мөн ба, Байнгын хорооны нийтлэг чиг үүрэг нь нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэх асуудал боловсруулах, хуулийн төслийн талаар хэлэлцүүлэг, сонсгол явуулж, урьдчилан хэлэлцэж санал, дүгнэлт гаргах, эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд парламентын хяналтыг хэрэгжүүлэх юм.

Францад Засгийн газрын өргөн барьсан хуулийн төслийг Парламентын байнгын хороо буюу комисс хянан үзээд завсарлаж дараа нь ассамблейн буюу парламентынхаа хуралдаанд оруулдаг байсныг 1958 оны Үндсэн хуулиараа цэгцэлж, эх хувилбараар нь хэлэлцүүлдэг болсон байна. Өөрөөр хэлбэл, Францын парламентын байнгын хороо нь Засгийн газрынхаа өргөн барьсан хуулийн төслийн анхны хэлэлцүүлгийг хийдэггүй бөгөөд анхны хэлэлцүүлгийг парламентын нэгдсэн хуралдаанаар шууд хийдэг болж өөрчлөгдсөн байна. БНТурк Улсын парламентын байнгын хороо буюу комиссууд нь өөрт нь шилжүүлсэн хуулийн төслийг шууд болон өөрчлөн хүлээн авах эсхүл буцаадаг байна.

Комиссууд нь өөр өөрийн асуудыг нэгтгэн хэлэлцэж болох ба парламентынхаа байранд хуралддаг байна. Парламентын байнгын хороо буюу комисс хууль санаачилдаггүй гэж үздэг. Гэхдээ АНУ-ын Конгрессын байнгын хороод хууль санаачлагчийн зөвшөөрөлгүй

хуулийн төсөлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах бүрэн эрхтэй байдаг байна²⁵. Ерөнхийдөө Парламентын байнгын хороо нь парламентад өргөн барьсан хууль, бусад шийдвэрийн төслийн талаар санал, дүгнэлт гаргахаас бус хуулийн төсөлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах эрхгүй байдаг байна.

Байнгын хороо буюу парламентын комисс нь Парламентын чуулганаар хэлэлцэх хуулийн төсөл, саналыг судлах, нийтийн хэлэлцүүлгийг бэлтгэх тухайд Британий болон Францын уламжлалт гэсэн хоёр тогтолцоо байдаг бөгөөд Британий тогтолцоонд төрөлжсөн Байнгын хороо байдаггүй ба төрөл бүрийн асуудлаар түр хороо байгуулдаг байна²⁶. Монгол Улсын Их Хурлын Байнгын хороо нь төрөлжсөн байнгын хороотой бөгөөд Байнгын хороодын хугацаа нь Улсын Их Хурлын бүрэн эрхийн хугацаатайгаа адил байдаг. Ихэнхи улс орны парламентын байнгын хороо танхимын чуулганы хуралдааны үеээр зохион байгуулагдан ажиллаж, дараагийн чуулган дээр дахин шинээр байгуулагддаг байна²⁷.

Зарим улс оронд /Франц, Норвеги зэрэг/ парламентын гишүүн зөвхөн нэг байнгын хорооны гишүүн байх зохицуулалттай бол зарим улс орны хувьд парламентын гишүүн нь нэгэн зэрэг хэд хэдэн байнгын хорооны гишүүн байхаар зохицуулсан байна. Францын Үндсэн хуулинд Үндэсний ассамблей нь 6 Байнгын хороотой байхаар заасан бол Турк Улс Үндэсний Их Хурлын дэгээр 16 үндсэн Байнгын хороотой байхаар заасан байна. Манай улсын хувьд 2006 оны Улсын Их Хурлын тухай хуульд 7 Байнгын хороотой байхаар зохицуулсан байна. 1990 оноос өнөөг хүртэл хүчин төгөлдөр үйлчилж байсан хууль тогтоомжийн хүрээнд Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны үндсэн бүрэн эрхийг харьцуулбал:

²⁵ Д. Лүндээжанцан, Л. Өлзийсайхан, “Парламентын ёс” Улаанбаатар хот - 2005, 101 дэх тал.

²⁶ М.ДЮВЕРЖЕ, “Улс төрийн байгууламж Үндсэн хуулийн эрх зүй”, Улаанбаатар хот 2007, 465 дахь тал. Франц Улсын Үндэсний ассамблейн Байнгын хороодтой холбоотой мэдээллийг уг номоос авсан тул цаашид эшлэл хийх шаардлагагүй гэж үзлээ.

²⁷ Д. Лүндээжанцан, Л. Өлзийсайхан, “Парламентын ёс” Улаанбаатар хот-2005, 101 дэх тал.

Монгол Улсын Бага Хурлын тухай хууль	Улсын Их Хурлын тухай хууль /1992-1997/ Монгол	Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1997-2001/	Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2001-2006/	Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2006-/	Улсын Их Хурлын тухай хууль /өргөн барьсан төсөл/
15 дугаар зүйл. Улсын Бага Хурлын байнгын хороо 1.Улсын Бага Хурлын байнгын хороо /цаашид байнгын хороо гэх/ нь Улсын Бага Хурлын тасралтгүй үйл ажиллагааг хангах, түүний шийдвэрлэх асуудлаар бодлого боловсруулах, санал, дүгнэлт гаргах түүнчлэн тус тусын эрхлэх асуудлын хүрээнд Улсын Бага Хурлын хянан шалгах, зохион байгуулах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх зорилго бүхий ажлын байгууллага мөн. 17 дугаар зүйл. Байнгын хорооны үндсэн бүрэн эрх Байнгын хороо эрхлэх ажлынхаа хүрээнд дор дурдсан үндсэн бүрэн эрх эдэлнэ. 1.хууль санаачлах 2.Улсын Бага Хурлын чуулганаар хэлэлцэх асуудлаар санал өгөх, дүгнэлт гаргах 3.БНМАУ-ын хууль, БНМАУ-ын Ардын Их Хурал, Улсын Бага Хурлын тогтоол, шийдвэрийн биелэлтийг шалгаж хэрэгжүүлэх арга хэмжээ авах 4.шаардлагатай гэж үзвэл саналаа БНМАУ-ын Засгийн газарт оруулах, БНМАУ-ын Засгийн газрын гишүүд БНМАУ-ын Ардын Их Хурлаас байгуулагддаг бусад байгууллагын удирдах албан тушаалтны илтгэл, сонсголыг хэлэлцэх, тэдэнд асуулга асуулт тавих бөгөөд асуулгын хариуг 30 хоногийн дотор бичгээр шаардан авах, энэ талаар гарсан маргааныг Улсын Бага Хурлаар шийдвэрлүүлэх.	13 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын Байнгын хороо, түүний бүтэц, бүрэлдэхүүн 1.Улсын Их Хурлын Байнгын хороо /цаашид "Байнгын хороо" гэх/ нь чуулганаар хэлэлцэх асуудал боловсруулах, урьдчилан хэлэлцэж санал, дүгнэлт гаргах, түүнчлэн эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд Улсын Их Хурлын хянан шалгах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.	12 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын Байнгын хороо, түүний бүтэц 1.Улсын Их Хурлын Байнгын хороо / цаашид "Байнгын хороо" гэх/ нь Улсын Их Хурлын ажлын зохион байгуулалтын хэлбэр мөн. Байнгын хороо нь чуулганаар хэлэлцэх асуудал боловсруулах, урьдчилан хэлэлцэж санал, дүгнэлт гаргах, түүнчлэн эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд Улсын Их Хурлын хяналтыг хэрэгжүүлэх нийтлэг чиг үүрэгтэй.	16 дугаар зүйл.Улсын Их Хурлын Байнгын хороо, түүний бүтэц 16.1.Улсын Их Хурлын Байнгын хороо /цаашид "Байнгын хороо" гэх/ нь Улсын Их Хурлын үйл ажиллагааны зохион байгуулалтын хэлбэр мөн. Байнгын хороо нь Улсын Их Хурлын нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэх асуудал боловсруулах, урьдчилан хэлэлцэж санал дүгнэлт гаргах, түүнчлэн эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд Улсын Их Хурлын хяналтыг хэрэгжүүлэх нийтлэг чиг үүрэгтэй.	19 дүгээр зүйл. Байнгын хороо 19.1.Байнгын хороо нь хууль санаачлагчаас өргөн мэдүүлсэн хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төслийг урьдчилан хэлэлцэж санал, дүгнэлт гарган нэгдсэн хуралдаанд хэлэлцүүлэх, эрхлэх асуудлын хүрээнд төрийн бодлого, Улсын Их Хурлын үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох санал боловсруулах, Улсын Их Хурлын хяналтыг хэрэгжүүлэх чиг үүрэгтэйгээр ажиллана.	16 дугаар зүйл. Байнгын хороо

* * *

ДҮГНЭЛТ

Улсын Бага Хурлын Байнгын хорооны үндсэн бүрэн эрх нь нэлээд өргөн агуулгатай байсан байна. Тухайлбал, Улсын Бага Хурлын Байнгын хороо хууль санаачлах бүрэн эрхтэйг хуулиар тогтоож өгч байсан бол Улсын Их Хурлын Байнгын хороо нь хууль санаачлах бүрэн эрхгүй юм. 1990 оны Улсын Бага Хурлын Байнгын хороог УБХ-ын тасралтгүй ажиллагааг хангах тодорхой зорилго бүхий ажлын байгууллага гэж тодорхойлж байсан бол 1992 онд Үндсэн хууль батлагдан гарсантай холбогдуулан Улсын Их Хурлын тухай хуулийг баталж гаргасан. Улсын Их Хурлын тухай 1992 оны хуульд Байнгын хороо нь чуулганаар хэлэлцэх асуудлыг боловсруулах, санал, дүгнэлт гаргах, Улсын Их Хурлын хянан шалгах гэсэн үндсэн гурван бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхээр заасан байна. Гэвч дээрх байдлаас дүгнэхэд Улсын Их Хурлын тухай хуулиудад Байнгын хорооны чуулганаар хэлэлцэх асуудлыг боловсруулах, санал, дүгнэлт гаргах, Улсын Их Хурлын хянан шалгах гэсэн үндсэн гурван бүрэн эрхийг агуулгын хувьд төстэй боловч томъёолол нь өөрчлөгдөн гарсан байна.

Байнгын хорооны үндсэн гурван бүрэн эрхийн томъёолол нь өөр өөр байгаа нь тус бүрэн эрхийн үйлчлэх цар хүрээг мөн тодруулж байна. Тухайлбал, 1992 оны Улсын Их Хурлын тухай хуульд Байнгын хороо нь чуулганаар хэлэлцэх асуудал боловсруулах бүрэн эрхтэй байсан бол 2006 оны Улсын Их Хурлын тухай хуульд Байнгын хороо нь эрхлэх асуудлын хүрээнд төрийн бодлого, Улсын Их Хурлын үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох санал боловсруулах гэж томъёологдсон байгаагийн нэг нь асуудал боловсруулах бүрэн эрхийг илэрхийлж байхад /1992 оны Улсын Их Хурлын тухай хууль/ нөгөө зөвхөн төрийн бодлого, УИХ-ын үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох санал боловсруулах бүрэн эрх болж томъёологдож УИХ-ын Байнгын хорооны бодлого боловсруулах бүрэн эрх /2006 оны Улсын Их Хурлын тухай хууль/ явцуу утгатай болж өөрчлөгдөж байсан байна.

Харин Хуулийн төсөлд уг бүрэн эрх засгийн бодлогыг боловсронгуй болгох санал боловсруулах болон өөрчлөгдсөн байна. Нөгөө талаас Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны үндсэн бүрэн эрхийг дээрх хуулиадад янз бүрээр илэрхийлсэн байна. Тухайлбал, бүрэн эрх, үүрэг, чиг үүрэг, нийтлэг чиг үүрэгтэй гэх мэт эдгээрийг нэг мөр болгож хэрэглэх шаардлагатай байна.

Хууль санаачлагчаас өргөн мэдүүлсэн хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төслийг урьдчилан хэлэлцэж санал, дүгнэлт гаргахгүйгээр шууд нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэн батлах нь Үндсэн хууль зөрчсөн асуудал мөн эсэх өөрөөр хэлбэл, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төслийг урьдчилан хэлэлцэж санал, дүгнэлт гаргах Үндсэн хуулийн шаардлага мөн эсэх талаар тодорхойгүй байна. Улсын Их Хурлаас хяналт шалгах бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ 1996-2009 оны /хаврын чуулганы/ байдлаар нийт 244 ажлын хэсэг байгуулж ажилласнаас 211 нь Улсын Их Хурлын Байнгын хороодын тогтоолоор байгуулж ажиллаж байсан байна²⁸. Үүнээс үзэхэд Улсын Их Хурлын хянан шалгах бүрэн эрхийг Байнгын хороод ихэвчлэн хэрэгжүүлсэн байна.

Одоогоор өргөн барьсан Улсын Их Хурлын тухай хуулийн төсөлд Өргөдлийн Байнгын хороог тусгайлан авч үзсэн бөгөөд өргөдлийн байнгын хороо нь иргэдээс Улсын Их Хуралд гаргасан өргөдлийг хянан шинжиж, шийдвэрлэх үүрэгтэйгээр ажиллахаар заасан байна. Хуулийн төсөлд зөвхөн иргэдээс ирсэн өргөдлийг хянан шалгахгаар заасан бөгөөд аж ахуйн нэгж, байгууллагын гаргасан өргөдлийг Улсын Их Хурлын өргөдлийн Байнгын хороонд хамаарахгүйгээр ойлгогдож байна.

²⁸ “УИХ-ын хяналт шалгалтын чиг үүргийн хүрээнд байгуулагдсан ажлын хэсгүүд, тэдгээрийн үйл ажиллагааны талаархи статистик мэдээлэл” УИХ-ын ТГ-ын СШОНХТ. 2009 он, 3 дахь тал.

2. Байнгын хорооны бүрэн эрхийн талаархи харьцуулалт:

1. Монгол Улсын Бага Хурлын тухай хууль
2. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1992-1997/
3. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1997-2001/
4. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2001-2006/
5. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2006-/
6. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /өргөн барьсан төсөл/

(1)

БНМАУ-ЫН БАГА ХУРЛЫН БАЙНГЫН **ХОРООНЫ ДҮРЭМ** / БНМАУ-ын Бага Хурлын 1991 оны 15 дугаар тогтоолын хавсралт/

(2)

1992 оны Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуульд Байнгын хорооны үндсэн бүрэн эрх гэж заасан бөгөөд түүнчлэн Улсын Их Хурлын 1993 оны 73 дугаар тогтоолоор Байнгын хорооны дүрмийг батлаж, Байнгын хорооны тодорхой бүрэн эрхийг уг дүрэмд тусгасан байна.

(6)

Байнгын хороог Өргөдлийн, Бодлогын гэж ялгаж өөр өөр тодорхой бүрэн эрхтэй байхаар хуулийн төсөлд заасан байна.

(1)

7 дугаар зүйл. Байнгын хороо нь Улсын Бага Хурлын хууль тогтоох, хянан шалгах, зохион байгуулах үйл ажиллагааг шуурхай, үр дүнтэй, чанартай хэрэгжүүлэхэд ажлаа бүрэн чиглүүлж дор дурдсан үндсэн үүрэг гүйцэтгэнэ:

- 1/ Улсын Бага Хурлын чуулган, түүний хуралдааны зохион байгуулалтын бэлтгэлийг хангах;
- 2/ Улсын Бага Хурлаар хянан хэлэлцэх хууль, тогтоолын төсөл болон бусад асуудлыг боловсруулах;
- 3/ Улсын Бага Хурлаар хянан хэлэлцэх хууль, тогтоолын төсөл болон бусад асуудлыг судалж өөрийн дүгнэлт, саналыг гаргах;
- 4/ БНМАУ-ын хууль, Ардын Их Хурлын тогтоол, Улсын Бага Хурлын тогтоол болон бусад шийдвэрийн биелэлтийг хангах арга хэмжээ авч, шалгаж дүгнэх;
- 5/ иргэдээс ирүүлсэн санал, өргөдөл, гомдлыг хянан үзэж шийдвэрлэх талаар арга хэмжээ авах.

8 дугаар зүйл. Байнгын хороо өөрийн эрхлэх асуудлаар дор дурдсан эрх эдэлнэ:

- 1/ Улсын Бага Хурлаас батлагддаг албан тушаалтнуудыг сонгох, томилох, чөлөөлөх тухай саналаа Улсын Бага Хуралд оруулах;
- 2/ Засгийн газрын гишүүн, Улсын дээд шүүхийн дарга, Улсын Ерөнхий прокурор, Засгийн газрын дэргэдэх тусгай газрын дарга, орон нутгийн хурлын Тэргүүлэгчид, гүйцэтгэх захиргааны даргын илтгэл, сонсголыг хэлэлцэх, тэдэнд асуулга тавих;
- 3/ байгууллага, иргэдээс Улсын Бага Хуралд ирүүлсэн хуулийн төсөл болон бусад асуудлыг хянан үзэж Улсын Бага Хуралд хэлэлцүүлэхээр оруулах;
- 4/ БНМАУ -ын хууль, Ардын Их Хурлын тогтоол, Улсын Бага Хурлын тогтоол болон бусад шийдвэрийн биелэлтийг дангаараа буюу мэргэжлийн байгууллагыг таран оролцуулж хянан шалгах, зөрчил илэрсэн тохиолдолд гэм буруутай этгээдийг хариуцлага хүлээлгэхээр зохих байгууллагад шилжүүлэх;
- 5/ өөрийн эрхлэх асуудалд шаардагдах судалгаа, тайлан мэдээ, тодорхойлолт зэрэг баримт бичгийг холбогдох байгууллагаас гаргуулан авах;
- 6/ асуудлыг шалган судлах, сайтар бэлтгэх зорилгоор холбогдох байгууллагын

ажилтан болон эрдэмтэн, мэргэжилтнээс бүрдсэн ажлын хэсгийг дэргэдээ байгуулах.

(2)

14. дүгээр зүйл. Байнгын хорооны үндсэн бүрэн эрх 1.Байнгын хороо тус тусын эрхлэх асуудлаар дараахь үндсэн бүрэн эрхтэй:

- 1/Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн хуулийн болон бусад шийдвэрийн төсөл, эрх бүхий байгууллагаас чуулганд хэлэлцүүлэхээр оруулж буй аливаа асуудлаар санал, дүгнэлт гаргах,
- 2/Улсын Их Хуралд санал, дүгнэлт оруулах, илтгэл, хавсралт илтгэл тавих,
- 3/Хууль санаачлагчаас өргөн мэдүүлсэн хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төслийг шаардлага хангаагүй гэж үзвэл чуулганы хуралдаанд оруулахгүй зохих үндэслэлээ зааж, гүйцээн
- Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны үндсэн болон тодорхой бүрэн эрх
- 8 дугаар зүйл. Байнгын хороо нь Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан үндсэн бүрэн эрхээс гадна тус тусын эрхлэх асуудлаар дараахь тодорхой бүрэн эрх эдэлнэ:
 - 1/салбарын төрийн бодлогын чиглэлийг тодорхойлох;
 - 2/хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төсөл боловсруулах. Энэ зорилгоор ажлын хэсэг байгуулж ажиллуулах;
 - 3/улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн үндсэн чиглэлийг тодорхойлох, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт санал, дүгнэлт өгөх;
 - 4/улсын төсвийн төсөлд санал, дүгнэлт өгөх;
 - 5/Ерөнхийлөгчийн хоригийг урьдчилан хэлэлцэж, саналаа Улсын Их Хуралд оруулах;
 - 6/Үндсэн хуулийн цэцийн дүгнэлтийг урьдчилан хэлэлцэж саналаа Улсын Их Хуралд оруулах;
 - 7/ард нийтийн санал асуулга явуулах тухай саналыг Улсын Их Хуралд оруулах;
 - 8/эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд Улсын Их Хурлаас томилогддог, сонгогдсон албан тушаалтны илтгэл, сонсголыг авч хэлэлцэх, мөн тэдгээрийг томилох, сонгох, огцруулах тухай санал дүгнэлт гаргах;
 - 9/хууль, Улсын Их Хурлын болон бусад шийдвэрийн биелэлтийг дангаараа буюу мэргэжлийн байгууллагыг татан оролцуулж хянан шалгах. боловсруулахаар буцаах,
 - 4/Улсын Их Хурлын даалгаснаар, эсхүл өөрийн санаачилгаар Засгийн газарт санал оруулах, хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэр биелүүлэх талаар шаардлага тавих,
 - 5/Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын үйл ажиллагааг хянан шалгах,
 - 6/Засгийн газар, түүний гишүүн Улсын Их Хурлаас байгуулдаг бусад байгууллагын эрх баригчдын мэдээлэл сонсож хэлэлцэх, тэдэнд асуулт, асуулга тавьж, хариулж авах,
 - 7/Улсын Их Хурлаар хэлэлцэх асуудлаар болон хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн биелэлтийн талаар судалгаа, тайлан, мэдээ, дүгнэлт зэрэг баримт сэлтийг холбогдох байгууллага, албан тушаалтнаас гаргуулан авах, тэдний

мэдээллийг сонсох,

- 8/Хуулийн төслийн талаар мэргэжлийн олон нийтийн санал авах, шинжээч, мэргэжилтнээс бүрдсэн ажлын хэсэг байгуулж ажиллуулах.
- 2.Байнгын хорооны чиг үүрэг, тодорхой бүрэн эрх, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны журмыг Улсын Их Хурал тогтооно.
- МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН БАЙНГЫН ХОРООНЫ ДҮРЭМ /Монгол Улсын Их Хурлын 1993 оны 73 дугаар тогтоолын хавсралт/ Хоёрдугаар бүлэг

(3)

- 13 дугаар зүйл. Байнгын хорооны бүрэн эрх, эрхлэх асуудал
- 1.Байнгын хороо тус тусын эрхлэх асуудлын хүрээнд дараахь бүрэн эрхтэй:
 - 1/Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн хууль, бусад шийдвэрийн төслийн талаар санал, дүгнэлт гаргах;
 - 2/Улсын Их Хурлаар хэлэлцэх тодорхой асуудлуудаар санал, дүгнэлт гаргах;
 - 3/Улсын Их Хурлын даалгаснаар, эсхүл өөрийн санаачилгаар Монгол Улсын Засгийн газар /цаашид “Засгийн газар” гэх/-т санал оруулах, хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэр биелүүлэх талаар шаардлага тавих;
 - 4/хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн биелэлтэд болон Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх;
 - 5/Засгийн газар, түүний гишүүн, Улсын Их Хурлаас байгуулдаг бусад байгууллагын эрх баригчдын мэдээллийг сонсож хэлэлцэх, асуулт, асуулга тавьж, хариулт авах, тэднийг томилох, сонгох, огцруулах тухай санал дүгнэлт гаргах;
 - 6/Улсын Их Хурлын чуулганаар хэлэлцэх асуудлаар болон хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн биелэлтийн талаар судалгаа, тайлан, мэдээ, дүгнэлт зэрэг баримт сэлтийг холбогдох байгууллага, албан тушаалтнаас гаргуулан авах, тэдний мэдээллийг сонсох;
 - 7/Улсын Их Хурлаас тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх, хуулийн төслийн талаар дүгнэлт гаргахад туслалцаа авах зорилгоор мэргэжлийн байгууллага болон олон нийтээс санал авах, шинжээч, мэргэжилтнээс бүрдсэн ажлын хэсэг байгуулж ажиллуулах.

(4)

17 дугаар зүйл.Байнгын хорооны бүрэн эрх, эрхлэх асуудал

- 17.1. Байнгын хороо тус тусын эрхлэх асуудлын хүрээнд дараахь нийтлэг бүрэн эрхтэй:
 - 17.1.1. Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн хууль, бусад шийдвэрийн төслийн талаар санал дүгнэлт гаргах;
 - 17.1.2. Улсын Их Хурлын нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэх тодорхой асуудлуудаар санал дүгнэлт гаргах;
 - 17.1.3. Улсын Их Хурлын хянан шалгах чиг үүрэгтэй холбогдсон асуудлаар санал дүгнэлт гаргах;
 - 17.1.4. Улсын Их Хурлын даалгаснаар, эсхүл өөрийн санаачилгаар Монгол Улсын Засгийн газар /цаашид “Засгийн газар” гэх/-т санал оруулах, хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэр биелүүлэхийг шаардах;

- 17.1.5.хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн биелэлт, Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх;
- 17.1.6.Засгийн газар, түүний гишүүн, Улсын Их Хурлаас байгуулдаг бусад байгууллага, тэдгээрийн удирдлагын тайлан, мэдээллийг сонсож хэлэлцэх, тэднийг томилох, сонгох, огцруулах тухай санал дүгнэлт гаргах;
- 17.1.7.Улсын Их Хурлын чуулганаар хэлэлцэх асуудлаар болон хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн биелэлтийн талаар судалгаа, тайлан, мэдээ, санал дүгнэлт зэрэг баримт сэлтийг холбогдох байгууллага, албан тушаалтнаас гаргуулан авах, тэдний мэдээллийг сонсох;
- 17.1.8.Улсын Их Хурлын хяналтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор дагнасан болон холимог бүрэлдэхүүнтэй шалгалтын хэсэг байгуулж ажиллуулах;
- 17.1.9.Улсын Их Хурлын хууль, бусад шийдвэрийн төслийн талаар санал дүгнэлт гаргахад туслалцаа авах, мэргэжлийн байгууллага болон олон нийтээс санал авах зорилгоор шинжээч, мэргэжилтнээс бүрдсэн ажлын хэсэг байгуулж ажиллуулах.

(5)

19 дүгээр зүйл. Байнгын хороо

- 19.2. Байнгын хороо тус тусын эрхлэх асуудлын хүрээнд дараахь нийтлэг бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:
- 19.2.1.Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төслийн талаар санал, дүгнэлт гаргах;
- 19.2.2.нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэх тодорхой асуудлаар санал, дүгнэлт гаргах;
- 19.2.3.Улсын Их Хурлын хянан шалгах чиг үүрэгтэй холбогдсон асуудлаар санал, дүгнэлт гаргах;
- 19.2.4.Улсын Их Хурлын даалгаснаар, эсхүл өөрийн санаачилгаар Монгол Улсын Засгийн газар /цаашид “Засгийн газар” гэх/-т санал оруулах, хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэр биелүүлэхийг шаардах;
- 19.2.5.хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн биелэлт, Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх;
- 19.2.6.Засгийн газар, түүний гишүүн, Улсын Их Хурлаас байгуулдаг бусад байгууллага, тэдгээрийн удирдлагын тайлан, мэдээллийг сонсож хэлэлцэх, тэднийг томилох, сонгох, чөлөөлөх, огцруулах тухай санал, дүгнэлт гаргах;
- 19.2.7.чуулганаар хэлэлцэх асуудлаар болон хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн биелэлтийн талаар судалгаа, тайлан, мэдээ, санал, дүгнэлт зэрэг баримт материалыг холбогдох байгууллага, албан тушаалтнаас гаргуулан авах, тэдний мэдээллийг сонсох;
- 19.2.8.Улсын Их Хурлын хяналтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор дагнасан болон холимог бүрэлдэхүүнтэй шалгалтын ажлын хэсэг байгуулж ажиллуулах;
- 19.2.9.хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төслийн талаар санал, дүгнэлт гаргахад туслалцаа авах, мэргэжлийн байгууллага болон олон нийтээс санал авах зорилгоор шинжээч, мэргэжилтнээс бүрдсэн ажлын хэсэг байгуулж ажиллуулах;
- 19.2.10.Улсын Их Хурлын бүрэн эрхэд хамаарах асуудлаар гишүүд болон Байнгын хороонд ирүүлсэн өргөдөл, гомдлын шийдвэрлэлтийн байдлыг хуралдаанаараа хэлэлцэх;

- 19.2.11.Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын гаргасан эрх зүйн актыг хянаж, хууль зөрчсөн шийдвэрийг хүчингүй болгуулах арга хэмжээ авах.

(6)

18 дугаар зүйл. Бодлогын байнгын хороо, түүний бүрэн эрх

- 18.3.Бодлогын байнгын хороод тус тусын эрхлэх асуудлын хүрээнд дараахь нийтлэг бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:
- 18.3.1.Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төслийн талаар санал, дүгнэлт гаргах;
- 18.3.2.нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэх тодорхой асуудлаар санал, дүгнэлт гаргах;
- 18.3.3.Улсын Их Хурлын хянан шалгах чиг үүрэгтэй холбогдсон асуудлаар санал, дүгнэлт гаргах;
- 18.3.4.Улсын Их Хурлын даалгаснаар, эсхүл өөрийн санаачилгаар Монгол Улсын Засгийн газар /цаашид “Засгийн газар” гэх/, засаг захиргааны байгууллагад санал оруулах, хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн биелүүлэлтийг хянах;
- 18.3.5.Засгийн газар, түүний гишүүн, Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг бусад байгууллага, тэдгээрийн удирдлагын тайлан, мэдээллийг сонсож хэлэлцэх, тэднийг томилох, чөлөөлөх, огцруулах тухай санал, дүгнэлт гаргах;
- 18.3.6.чуулганаар хэлэлцэх асуудлаар болон хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн биелэлтийн талаар судалгаа, тайлан, мэдээ, санал, дүгнэлт зэрэг баримт материалыг холбогдох байгууллага, албан тушаалтнаас гаргуулан авах, тэдний мэдээллийг сонсох;
- 18.3.7.Улсын Их Хурлын хяналтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор дагнасан болон холимог бүрэлдэхүүнтэй шалгалтын ажлын хэсэг байгуулж ажиллуулах;
- 18.3.8.хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төслийн талаар санал, дүгнэлт гаргахад туслалцаа авах, мэргэжлийн байгууллага болон олон нийтээс санал авах зорилгоор шинжээч, мэргэжилтнээс бүрдсэн ажлын хэсэг байгуулж ажиллуулах, нийтийн хэлэлцүүлэг, сонсгол зохион байгуулах;
- 18.3.9.Өргөдлийн байнгын хорооноос шилжүүлсэн өргөдлийг хуралдаанаар хэлэлцэж нэгдсэн хуралдаанд санал, дүгнэлт оруулах.

17 дугаар зүйл. Өргөдлийн байнгын хорооны бүрэн эрх

- 17.1.Өргөдлийн байнгын хороо Улсын Их Хуралд гаргасан иргэдийн өргөдлийг хянан шинжиж, шийдвэрлэхдээ Засгийн газар болон засаг захиргааны байгууллагуудаас бичиг баримтуудыг гаргуулж авах, мэдээллээр хангуулах, тэдгээрийн байр, байгууламжид нэвтрэх эрхтэй.
- 17.2.Энэ хуулийн 17.1 дэх заалт нь Засгийн газрын эрхлэх асуудлын хүрээнд хамаарч болох нийтийн эрх зүйн байгууллагууд, сангууд, улсын өмчийн үйлдвэрийн газруудад нэгэн адил үйлчилнэ.
- 17.3.Бичиг баримтуудыг гаргаж өгөх, мэдээллээр хангах, өөрийн байр, байгууламжид нэвтрүүлэхээс зөвхөн хуульд заасан нууцтай холбоотой тохиолдолд татгалзахыг зөвшөөрнө.
- 17.4.Татгалзсан шийдвэрийг салбар хариуцсан засгийн газрын гишүүн гаргах ба шийдвэрийн үндэслэлийг заавал тусгасан байна.
- 17.5.Өргөдлийн байнгын хороо нь өргөдөл гаргагч, гэрч мөн шинжээчийг сонсгох эрхтэй.
- 17.6.Байнгын хороо дуудагдсан өргөдөл гаргагч, гэрч болон шинжээчид урамшуулал өгч болно.
- 17.7.Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн дагуу

Өргөдлийн байнгын хороо нь тодорхой тохиолдолд энэ хуулиар өөрт олгогдсон бүрэн эрхээ нэг болон хэд хэдэн гишүүндээ шилжүүлж болно.

* * *

ДҮГНЭЛТ

Улсын Бага Хурлын болон 1992 оны Улсын Их Хурлын тухай хуульд Байнгын хорооны үндсэн бүрэн эрх гэж заасан бөгөөд харин Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны дүрмийг тогтоолоор батлаж, Байнгын хорооны тодорхой бүрэн эрхийг уг дүрэмд тусгасан байна. Өөрөөр хэлбэл, 1992 оны Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлд Байнгын хорооны чиг үүрэг, тодорхой бүрэн эрх, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны журмыг Улсын Их Хурал тогтооно гэж заасны дагуу 1993 оны Улсын Их Хурлын 73 дугаар тогтоолоор Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны дүрмийг баталсан байна. Харин 1997, 2001, 2006 оны Улсын Их Хурлын хуульд болон хуулийн төсөлд Байнгын хорооны чиг үүрэг тодорхой бүрэн эрх, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны журмыг Улсын Их Хурал тусгайлан тогтоогоогүй байдаг.

Үндсэн хуулийн Хорин наймдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт Байнгын хорооны бүрэн эрх, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны журмыг Улсын Их Хурал тогтооно гэж заасан байдаг. Үндсэн хуулийн уг заалт нь Байнгын хорооны бүрэн эрх, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны журмыг Улсын Их Хурал сонголттой /альтернатив/ хэлбэрээр тогтоох боломжийг бүрдүүлсэн гэж үзэж байна. Парламентын Байнгын хороо нь хууль санаачлагчаас өргөн мэдүүлсэн хууль, бусад шийдвэрийн төслийг урьдчилан хэлэлцэж санал, дүгнэлт гаргах, эрхлэх асуудлын хүрээнд төрийн бодлого боловсруулах, Парламентын хяналтыг хэрэгжүүлэх үндсэн чиг үүрэгтэйгээр ажиллахыг 1992, 1997, 2001, 2006 болон Хуулийн төсөлд заасан байна. Гэвч эдгээр хуулиудад Байнгын хорооны үндсэн 3 бүрэн эрхийг нарийвчлан тодорхой бүрэн эрхийг тусгайлан заасан.

Байнгын хорооны тодорхой бүрэн эрхийг хуулиудад төстэй хэлбэрээр заасан байна. Тухайлбал, ямар асуудлаар санал, дүгнэлт гаргах, Улсын Их Хурлын шийдвэрийг биелүүлэхийг шаардах, санал, оруулах, асуулт, асуулга тавьж, хариулт авах, тодорхой албан тушаалтны мэдээллийг сонсох, ажлын хэсэг байгуулж ажиллуулах, холбогдох байгууллагад тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх, баримт сэлт, мэдээлэл гаргуулах авах зэрэг бүрэн эрхийг өөр хоорондоо ижил утга санаатайгаар зохицуулсан байна. Харин 2006 оны буюу өнөөгийн хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Улсын Их Хурлын тухай хуульд Байнгын хороо нь Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг байгууллагын гаргасан эрх зүйн актыг хянаж, хууль зөрчсөн шийдвэрийг хүчингүй болгуулах арга хэмжээ авах гэж оруулсан байна. Гэвч энэ зохицуулалт нь нэлээд маргаантай асуудлыг бий болгох боломжтой гэж үзэж байна.

1992 оны Улсын Их Хурлын Байнгын хороо нь ард нийтийн санал асуулга явуулах тухай саналыг Улсын Их Хуралд оруулах бүрэн эрхтэй байсан байна. Хуулийн төсөлд тусгайлан бий болгосон Өргөдлийн байнгын хороо нь Улсын Их Хуралд гаргасан иргэдийн өргөдлийг хянан шинжиж, шийдвэрлэхдээ Засгийн газар болон засаг захиргааны байгууллагуудаас бичиг баримтуудыг гаргуулж авах, мэдээллээр хангуулах, тэдгээрийн байр, байгууламжид нэвтрэх, өргөдөл гаргагч, гэрч мөн шинжээчийг сонсох, хороо дуудагдсан өргөдөл гаргагч, гэрч болон шинжээчид урамшуулал өгч болох зэрэг бүрэн эрхтэй байхаар зохицуулсан байна. Мөн түүнчлэн дээрх Улсын Их Хурлын тухай хуулиад, Байнгын хорооны дүрэмд Байнгын хорооны тодорхой бүрэн эрхийг тусгайлан зохицуулсанаас гадна Байнгын хороо бүрийн эрхлэх асуудлыг хүрээг тодорхой заасан байдаг.

БНТурк Улсын Үндэсний Их Хурлын дотоод дэг /1973 оны 3 дугаар сарын 5-ны өдрийн 584 дугаар тогтоолоор баталсан/-д парламентын байнгын хороодыг дурдсан байдаг

бөгөөд үндсэн болон тодорхой бүрэн эрх гэж тусгайлан зохицуулалт байдаггүй байна. Харин уг дэгийн 35 дугаар зүйлд “Байнгын хороод өөрт нь шилжүүлсэн хуулийн төсөл, эсхүл саналыг байгаагаар нь, эсхүл өөрчлөн, эсхүл үл хүлээн авч болно. Өөр хоорондоо холбоотой гэж үзсэн асуудлыг нэгтгэн хэлэлцэж болно” гэж заасан байна. Үүнээс үзэхэд Туркийн парламентын Байнгын хорооны бүрэн эрх нь манай Байнгын хорооны бүрэн эрхтэй харьцуулахад товч байна гэж үзэж болно.

Харин Туркийн парламентын дотоод дэгийн 38 дугаар зүйлд “Байнгын хороо өөрт нь шилжүүлсэн хуулийн төсөл эсхүл саналыг хамгийн түрүүнд Үндсэн хуулийн бичвэр болон амин сүнстэй зөрчиж байгаа эсэхийг шалгах үүрэгтэй бөгөөд хороо хуулийн төсөл, саналыг Үндсэн хууль зөрчсөн гэж үзвэл үндэслэлээ тогтоон зүйл ангийг хэлэлцүүлэгт оруулалгүй үл хүлээн авна” гэж заасан. Үүнээс санаа авахад Улсын Их Хурлын Байнгын хороо хуулийн төслийг анхлан Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэхийг хянан шалгасны дараа хэлэлцэж санал, дүгнэлт гарах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхээр зааж өгвөл хууль Үндсэн хууль зөрчих явдал багасана гэж үзэж байна.

3. Байнгын хороодын талаархи харьцуулалт:

1. Монгол Улсын Бага Хурлын тухай хууль
2. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1992-1997/
3. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1997-2001/
4. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2001-2006
5. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2006-/
6. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /өргөн барьсан төсөл/

(1)

Улсын Бага Хурлын 1991 оны 1 дүгээр сарын 29-ний өдрийн 15 дугаар тогтоолоор БНМАУ-ын Бага Хурлын Байнгын хорооны дүрэмд Улсын Бага Хурал 5 байнгын хороотой байхаар заасан байна. Эдгээр нь:

- 1.Төрийн байгуулалтын байнгын хороо,
- 2.Хууль зүйн байнгын хороо,
- 3.Эдийн засгийн байнгын хороо,
- 4.Нийгмийн бодлогын байнгын хороо,
- 5.Эмэгтэйчүүд, хүүхэд, залуучуудын асуудлын байнгын хороо.

(2)

13 дугаар зүйл: Улсын Их Хурлын Байнгын хороо, түүний бүтэц, бүрэлдэхүүн

- 2. Улсын Их Хурал Байнгын хороог үйл ажиллагааныхаа салбар, чиглэлээр байгуулах ба нийт 10 Байнгын хороотой байхаар хуульд заасан байна.:
- 1.Байгаль орчныг хамгаалах,
- 2.Боловсрол, шинжлэх ухаан, соёлын,
- 3.Гадаад бодлого, аюулгүй байдлын,
- 4.Дотоод асуудлын,
- 5.Төсөв, санхүү, мөнгө, зээлийн бодлогын,
- 6.Хурал, захиргааны,
- 7.Хууль зүйн,
- 8.Хүн ам зүй, эрүүл мэнд, хөдөлмөр, нийгэм хангамжийн,
- 9.Хүнс, хөдөө аж ахуйн,
- 10.Эдийн засгийн хөгжил, дэд бүтцийн бодлогын гэсэн байнгын хороо.

(3)

12 дугаар зүйл: Улсын Их Хурлын Байнгын хороо, түүний бүтэц

- 2. Улсын Их Хурал Байнгын хороог үйл ажиллагааныхаа салбар, чиглэлээр байгуулах бөгөөд дараахь Байнгын хороодтой байна:
 1. Аюулгүй байдал, гадаад бодлогын байнгын хороо
 2. Байгаль орчин, хөдөөгийн хөгжлийн;
 3. Нийгмийн бодлогын;
 4. Төрийн байгуулалтын;
 5. Төсөв, санхүү, эдийн засгийн бодлогын;
 6. Хууль зүйн
 7. Эдийн засгийн

(4)

2001 оны Улсын Их Хурлын тухай хуулиар анх Улсын Их Хурал Аюулгүй байдал, гадаад бодлогын, Байгаль орчин, хөдөөгийн хөгжлийн, Нийгмийн бодлогын, Төрийн байгуулалтын, Төсөв, санхүү, эдийн засгийн бодлогын, Хууль зүйн, Эдийн засгийн гэсэн 7 Байнгын хороотой байсан бөгөөд 2004 оны 10 дугаар сарын 21-ны өдрийн хуулиар дараахь Байнгын хороодтой болсон байна. 16 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын Байнгын хороо, түүний бүтэц 16.2. Улсын Их Хурал Байнгын хороог үйл ажиллагааныхаа салбар, чиглэлээр Улсын Их Хурлын гишүүдийн бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулах бөгөөд дараахь Байнгын хороодтой байна:

1. Аюулгүй байдал, гадаад бодлогын;
2. Байгаль орчны;
3. Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны;
4. Дэд бүтцийн;
5. Мэдээлэл, харилцаа холбоо, технологийн хөгжлийн;
6. Нийгмийн бодлогын;
7. Төрийн байгуулалтын;
8. Төсвийн;
9. Хууль зүйн;
10. Хүнс, хөдөө аж ахуйн;
11. Эдийн засгийн.

2001 оны Улсын Их Хурлын тухай хуулиар анх Улсын Их Хурал Аюулгүй байдал, гадаад бодлогын, Байгаль орчин, хөдөөгийн хөгжлийн, Нийгмийн бодлогын, Төрийн байгуулалтын, Төсөв, санхүү, эдийн засгийн бодлогын, Хууль зүйн, Эдийн засгийн гэсэн 7 Байнгын хороотой байсан бөгөөд 2004 оны 10 дугаар сарын 21-ны өдрийн хуулиар дараахь Байнгын хороодтой болсон байна.

16 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын Байнгын хороо, түүний бүтэц. 16.2. Улсын Их Хурал Байнгын хороог үйл ажиллагааныхаа салбар, чиглэлээр Улсын Их Хурлын гишүүдийн бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулах бөгөөд дараахь Байнгын хороодтой байна:

1. Аюулгүй байдал, гадаад бодлогын;
2. Байгаль орчны;
3. Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны;
4. Дэд бүтцийн;
5. Мэдээлэл, харилцаа холбоо, технологийн хөгжлийн;
6. Нийгмийн бодлогын;

7. Төрийн байгуулалтын;
8. Төсвийн;
9. Хууль зүйн;
10. Хүнс, хөдөө аж ахуйн;
11. Эдийн засгийн.

(5)

19 дүгээр зүйл. Байнгын хороо

19.3. Байнгын хороог төрийн бодлогын салбар, чиглэлээр гишүүдийн бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулах бөгөөд дараахь Байнгын хороодтой байна:

1. Аюулгүй байдал, гадаад бодлогын;
2. Байгаль орчин, хүнс, хөдөө аж ахуйн;
3. Нийгмийн бодлого, боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны;
4. Төрийн байгуулалтын;
5. Төсвийн;
6. Хууль зүйн;
7. Эдийн засгийн.

(6)

16 дугаар зүйл. Байнгын хороо

16.1. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин наймдугаар зүйлийн 1-д заасны дагуу Улсын Их Хурал нь өөрийн үйл ажиллагааны зохих салбар, чиглэлээр өргөдлийн болон бодлогын байнгын хороодтой байна. 17 дугаар зүйл. Өргөдлийн байнгын хорооны бүрэн эрх 17.1. Өргөдлийн байнгын хороо 18 дугаар зүйл. Бодлогын байнгын хороо, түүний бүрэн эрх 18.1. Улсын Их Хурал дараахь Бодлогын байнгын хороодтой байна:

1. Аюулгүй байдал, гадаад бодлогын;
2. Байгаль орчин, хүнс, хөдөө аж ахуйн;
3. Нийгмийн бодлого, боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны;
4. Төрийн байгуулалтын;
5. Төсвийн;
6. Хууль зүйн;
7. Эдийн засгийн.

* * *

Дүгнэлт:

Парламентын Байнгын хороог ихэвчлэн яамдын салбар, чиглэлтэй параллель байхаар зохицуулдаг байна. Тухайлбал, ХБНГЕРман Улсын Парламент болох Бундестаг нь Байнгын хороогоо Засгийн газрын бүтэцтэй параллель хэлбэрээр байгуулдаг²⁹. Өнөөг хүртэл Улсын Их Хурлын Байнгын хороодын тоо харилцан адилгүй байсан байна. Түүнчлэн Байнгын хороодын гишүүний бүрэлдэхүүний тоо ч бас адилгүй байсан нь харагдаж байна. Харин 2006 оны Улсын Их Хурлын тухай хууль болон 2009 оны 11 дүгээр сард өргөн баригдсан Улсын Их Хурлын тухай хуулийн төсөлд Байнгын хороог 17-21 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй байхаар зохицуулсан байна. 1997 оны Улсын Их Хурлын тухай хуульд Байнгын хороондын бүрэлдэхүүний тоог заагаагүй бөгөөд Хууль зүйн байнгын хороо-14,

²⁹ http://www.bundestag.de/htdocs_e/bundestag/committees/function.html /2009 оны 12 дугаар сарын 16-ны өдөр татсан мэдээлэл/

Эдийн засгийн байнгын хороо - 28 гэх мэт гишүүний бүрэлдэхүүнтэй хэт харилцан адилгүй байсан байна.

Франц Улсын Үндсэн хуульд Үндэсний Ассамблейн 6 Байнгын хороотой байхаар хязгаарласан бол, Туркийн Үндэсний Их Хурлын дотоод дэгт 16 Байнгын хороотой, Германы Бундестаг 22 Байнгын хороо³⁰-той байна. Харин Франц Улсын Байнгын хороод 60, 90, 120 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй байдаг бөгөөд энэ нь нэг байдлаараа Парламент доторхи жижиг парламент гэсэн байдлыг бий болгодог байна.

Германы Парламент Байнгын хороодын тоогоо сонгууль болгоноор өөрчлөх боломжтой гэж үздэг байна. Тухайлбал, Германы парламент болох Бундестагийн анхны сонгуулийн дараа 40 Байнгын хороо байсан бол Бундестагийн 6 дахь сонгуулийн дараа зөвхөн 17 Байнгын хороо байгуулж байсан байна³¹. Өнөөгийн Бундестаг нь 16 дахь сонгуулиар сонгогдсон бөгөөд Байнгын хорооны гишүүний бүрэлдэхүүний тогтоохдоо Бундестагд суудал авсан намын гишүүдийн хувиар тооцож тогтоодог байна. Өнөөгийн байдлаар Бундестагийн Байнгын хороод 13-41 гишүүнээс бүрдэж байна.

Улс орны парламентын байнгын хороодын тоо болон гишүүний бүрэлдэхүүн харилцан адилгүй байдаг байна. Иймд Улсын Их Хурлын Байнгын хороодын тоо, гишүүний бүрэлдэхүүний тоог тухайн үеийн нөхцөл байдлыг харгазлан уян хатан байхаар зохицуулах боломжтой бол Франц Улсын адил хатуу тогтоох ч боломж байна гэж үзэж байна.

4. Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалтын талаархи харьцуулалт:

1. Монгол Улсын Бага Хурлын тухай хууль болон Байнгын хорооны дүрэм
2. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1992-1997/
3. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1997-2001/
4. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2001-2006
5. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2006-/
6. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /өргөн барьсан төсөл/

(1)

Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалт. Дүрмийн 14 дүгээр зүйл.

- Байнгын хорооны зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр нь хуралдаан байна. Гишүүдийн олонхи нь ирснээр Байнгын хорооны хуралдаан хүчин төгөлдөр болно. Байнгын хорооны дарга, гишүүд хуралдаанд таслах эрхтэй оролцоно.
- Хуралдааныг сард хоёроос доошгүй удаа хийх бөгөөд шаардлагатай гэсэн тохиодолд Байнгын хорооны гишүүдийн олонхи нь хүсвэл, эсхүл Байнгын хорооны даргын саналаар хуралдааныг зарлан хуралдуулж болно.
- Байнгын хороо хуралдаанаараа хэлэлцсэн асуудлыг гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ. Санал нийлээгүй гишүүн саналаа Улсын Бага Хурлын чуулганд танилцуулах эрхтэй.
- Байнгын хорооны хуралдааны явц болон гаргасан шийдвэрийг протоколд тэмдэглэнэ. Байнгын хороо шаардлагатай асуудлаар тогтоол гаргана.
- Байнгын хорооны хуралдааны талаарх бусад асуудлыг БНМАУ-ын Бага Хурлын үйл

³⁰ http://www.bundestag.de/htdocs_e/bundestag/committees/index.html /2009 оны 12 дугаар сарын 16-ны өдөр татсан мэдээлэл/

³¹ http://www.bundestag.de/htdocs_e/bundestag/committees/function.html /2009 оны 12 дугаар сарын 16-ны өдөр татсан мэдээлэл/

ажиллагааны дэгд заасны дагуу зохицуулна.

- 15 дугаар зүйл. Байнгын хороо хэтийн болон жилийн төлөвлөгөөтэй ажиллана. Хэтийн төлөвлөгөөг Улсын Бага Хурлын бүрэн эрхийн хугацаагаар хийнэ. Хэтийн болон жилийн төлөвлөгөөг Байнгын хорооны хуралдаанаар батална.

(2)

15 дугаар зүйл. Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалт

- 1.Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалтын үндсэн хэлбэр нь хуралдаан мөн.
- 2.Байнгын хороо эрх хэмжээнийхээ асуудлыг хуралдаанаар хэлэлцэж оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ. Хуралдааныг Байнгын хорооны бүх гишүүдийн олонхи нь хүрэлцэн ирснээр хүчин төгөлдөр тооцно.
- 4.Байнгын хороо шийдвэрлэсэн асуудлаараа дүгнэлт, тогтоол гаргана
- Хуралдааныхаа явцыг протоколд нэгбүрчлэн тэмдэглэнэ.

Харин УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН БАЙНГЫН ХОРООНЫ ДҮРЭМ -д

- 24 дүгээр зүйл. Байнгын хорооны хуралдаан болох газар, цагийг 3 хоногийн өмнө Улсын Их Хурлын гишүүдэд мэдэгдэнэ. Байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцэх хууль, бусад шийдвэрийн төсөл, баримт бичгийг Улсын Их Хурлын гишүүдэд дээрх хугацаанд тараана.

Дөрөвдүгээр бүлэг Их Хурлын Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалт, үйл ажиллагаа

- 20 дугаар зүйл. Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалтын үндсэн хэлбэр нь хуралдаан мөн. Байнгын хорооны хуралдааныг долоо хоногийн лхагва, Бямба гаригт хийнэ. Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан тохиолдолд баасан гаригт, түүнчлэн Байнгын хорооны дарга шаардлагатай гэж үзвэл, тухайн өдрийн чуулганы хуралдааны дараа тус тус хуралдаан хийх болно. Улсын Их Хурлын даалгавраар Дотоод асуудлын байнгын хороо чуулганы үеэр хуралдаан хийж болно.
- 21 дүгээр зүйл. Хуралдааныг Байнгын хорооны даргын товлосноор хийнэ. Тухайн Байнгын хорооны гишүүдийн олонхи шаардсанаар, эсхүл Улсын Их Хурлын дарга, дэд даргын санал болгосноор Байнгын хорооны хуралдааныг хийж болно.
- 22 дугаар зүйл. Хуралдааныг Байнгын хорооны бүх гишүүдийн дийлэнх олонхи хүрэлцэн ирснээр хүчин төгөлдөрт тооцно. Хуралдаанд тухайн Байнгын хорооны гишүүн бус Улсын Их Хурлын гишүүд зөвлөх эрхтэй оролцоно.
- 23 дугаар зүйл. Хуралдаанаар Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль болон энэ дүрэмд заасан Байнгын хорооны бүрэн эрхэд хамаарах асуудал, түүнчлэн Улсын Их Хурлаас даалгасан бусад асуудлыг хэлэлцэж шийдвэрлэнэ.

(3)

14 дүгээр зүйл. Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалт

- 1.Байнгын хорооны ажлын зохионбайгуулалтын үндсэн хэлбэр нь хуралдаан мөн.
- 2.Байнгын хороо эрх хэмжээнийхээ асуудлыг хуралдаанаар хэлэлцэж, оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ. Хуралдааныг Байнгын хорооны нийт гишүүний дийлэнх олонхи буюу гуравны хоёр нь хүрэлцэн ирснээр хүчин төгөлдөрт тооцно.
- 3.Байнгын хороо шийдвэрлэсэн асуудлаараа дүгнэлт, тогтоол гаргана.
- 4.Байнгын хорооны хуралдааны явцыг протоколд нэг бүрчлэн тэмдэглэнэ.

(4)

18 дугаар зүйл. Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалт

- 18.1. Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалтын үндсэн хэлбэр нь хуралдаан мөн.
- 18.2. Байнгын хороо эрх хэмжээнийхээ асуудлыг хуралдаанаар хэлэлцэж, оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ. Хуралдааныг Байнгын хорооны нийт гишүүний олонхи нь хүрэлцэн ирснээр хүчинтэйд тооцно.
- 18.3. Байнгын хороо нь Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн хууль, бусад шийдвэрийн төсөл болон Улсын Их Хурлаар хэлэлцэн шийдвэрлэх тодорхой асуудлыг хэлэлцэн санал дүгнэлт гаргана. Эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд Байнгын хороо хэлэлцэн шийдвэрлэсэн асуудлаараа тогтоол гаргаж болно.
- 18.4. Байнгын хорооны хуралдааны хуваарийг чуулганы хугацаанд долоо хоног бүрийн мягмар, лхагва гаригт зохион байгуулна.
- 18.5. Байнгын хорооны хуралдааны явцыг протоколд нэг бүрчлэн тэмдэглэнэ.

(5)

21 дүгээр зүйл. Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалт

- 21.1. Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалтын үндсэн хэлбэр нь хуралдаан байна.
- 21.2. Байнгын хорооны нийт гишүүний олонхи нь хүрэлцэн ирсэн бол хуралдааныг хүчинтэйд тооцно.
- 21.3. Байнгын хорооны хуралдааныг чуулганы чөлөө цагт зохион байгуулж болно.
- 21.4. Байнгын хороо эрх хэмжээнийхээ асуудлыг хуралдаанаар хэлэлцэж хуульд өөрөөр заагаагүй бол хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ.
- 21.5. Ажлын хэсэг байгуулах, түүнчлэн бодлогын баримт бичиг боловсруулах, хуулийн хэрэгжилтийг хангаж зөрчлийг арилгах асуудлаар Засгийн газар, холбогдох бусад байгууллагад чиглэл өгөх шаардлагатай бол Байнгын хороо эрхлэх асуудлын хүрээнд тогтоол гаргаж болно.
- 21.6. Хууль, дагаж мөрдөж байгаа журамд өөрөөр заагаагүй бол ээлжит ба ээлжит бус чуулганы хугацаанд Байнгын хорооны хуралдааныг долоо хоног бүрийн Мягмар, Лхагва гаригт зохион байгуулна.
- 21.7. Байнгын хорооны хуралдааны явцыг хуралдааны тэмдэглэлд нэг бүрчлэн тэмдэглэнэ.

(6)

21 дүгээр зүйл. Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалт

- 21.1. Байнгын хорооны ажлын зохион байгуулалтын үндсэн хэлбэр нь хуралдаан байна.
- 21.2. Байнгын хорооны хуралдааныг чуулганы чөлөө цагт зохион байгуулж болно.
- 21.3. Байнгын хороо эрх хэмжээнийхээ асуудлыг хуралдаанаар хэлэлцэж хуульд өөрөөр заагаагүй бол хуралдаанд оролцсон гишүүдийнхээ олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ.
- 21.4. Байнгын хорооны хуралдаан болон сонсголд төсөл санаачлагч, ажлын хэсгийн гишүүд, бие даасан шинжээч, гэрч, дуудагдсан албан тушаалтан, түүнчлэн Тамгын газар, Байнгын хорооны ажлын албаны ажилтнууд ажил, үүргийн дагуу оролцоно.

* * *

ДҮГНЭЛТ:

1992 оны Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт Байнгын хороо эрх хэмжээнийхээ асуудлыг хуралдаанаар хэлэлцэж оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэх ба хуралдааныг Байнгын хорооны бүх гишүүдийн олонхи нь хүрэлцэн ирснээр хүчин төгөлдөр тооцно гэж заасан бол 1993 оны Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны дүрмийн 22 дугаар зүйлд хуралдааныг Байнгын хорооны бүх гишүүдийн дийлэнх олонхи хүрэлцэн ирснээр хүчин төгөлдөрт тооцохоор Улсын Их Хурлын тухай хуулиа зөрчиж зохицуулсан байна. Түүнчлэн Хуралдаанд тухайн Байнгын хорооны гишүүн бус Улсын Их Хурлын гишүүд зөвлөх эрхтэй оролцохоор заасан байна. Харин дараа дараагийн Улсын Их Хурлын тухай хуульд тухайн Байнгын хорооны гишүүн бус Улсын Их Хурлын гишүүн Байнгын хорооны хуралдаанд оролцож болох эсэх талаар чимээгүй өнгөрсөн байна.

2000 онд Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр Үндсэн хуулийн Хорин долдугаар зүйлийн 6 дахь хэсгийг ... Байнгын хорооны хуралдааныг гишүүдийн олонхи нь хүрэлцэн ирснээр хүчинтэйд үзэж, хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар асуудлыг шийдвэрлэнэ гэж өөрчлөн найруулсан байна. Харин 1997 оны Улсын Их Хурлын тухай хуульд Байнгын хорооны хуралдааныг нийт гишүүний дийлэнх олонхи буюу гуравны хоёр нь хүрэлцэн ирснээр хүчин төгөлдөрт тооцож, хуралдаанаар хэлэлцэж байгаа асуудлыг гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэдэг байсан байна.

Мөн 2009 оны 11 дүгээр сард өргөн барьсан Улсын Их Хурлын тухай хуулийн төслийн 21 дүгээр зүйлд Байнгын хороо эрх хэмжээнийхээ асуудлыг хуралдаанаар хэлэлцэж хуульд өөрөөр заагаагүй бол хуралдаанд оролцсон гишүүдийнхээ олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ гэж заасан бөгөөд Байнгын хорооны хуралдааны хүчин төгөлдөр байх ирцийн талаархи зохицуулалтыг заагүй байна.

Хорооны гишүүд хуралдаанд оролцох үүрэгтэй бөгөөд энэхүү үүргээ тодорхой хэмжээгээр зөрчвэл хариуцлага хүлээлгэдэг систем Франц, Турк зэрэг улс оронд үйлчилдэг байна. Харин Улсын Их Хурлын тухай хууль тогтоомжид уг асуудлыг нарийвчлан тусгаагүй байна.

5. Дэд хорооны талаархи харьцуулалт:

1. Монгол Улсын Бага Хурлын тухай хууль болон Байнгын хорооны дүрэм
2. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1992-1997/
3. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1997-2001/
4. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2001-2006
5. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2006-/
6. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /өргөн барьсан төсөл/

(1)

18 дугаар зүйл. Улсын Бага Хурлын бусад байгууллага

- Улсын Бага Хурал ажлынхаа шаардлагыг харгалзан түр, дэд хороо, ажлын хэсэг байгуулж тэдгээрийн эрх, үүрэг үйл ажиллагааны журмыг тогтоож болно.
- Дүрмийн 2 дугаар зүйл. Байнгын хорооноос гадна түр хороо, дэд хороог Улсын Бага Хурлаас тухайн үед нь шийдвэр гарган байгуулж болно.

(2)

13 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын Байнгын хороо, түүний бүтэц, бүрэлдэхүүн

- 5. Улсын Их Хурал шаардлагатай гэж үзвэл Байнгын хорооны дотор дэд хороо байгуулж болно. Дэд хороо нь харьяалах Байнгын хорооныхоо үйл ажиллагааны тодорхой

чиглэлийг эрхлэн хариуцаж, туслах үүрэгтэй байна. Дэд хороо нь эрх хэмжээнийхээ хүрээнд хамаарах асуудлыг зөвхөн Байнгын хороондоо хэлэлцүүлэхээр оруулах эрхтэй бөгөөд Улсын Их Хуралд тухайн асуудлыг уул Байнгын хороогоор уламжлан оруулна.

(3)

15 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын дэд хороо 1. Улсын Их Хурал зохих Байнгын хороонд харьяалагдах дор дурдсан дэд хороотой байна:

1/ Төрийн байгуулалтын байнгын хороонд:

- а/ Ёс зүйн;
- б/ аюулгүй байдлын;

2/ Хууль зүйн байнгын хороонд:

- Хүний эрхийн.

3/Төсөв, санхүү, эдийн засгийн бодлогын байнгын хороонд:

- Төсвийн зарлагын хяналтын,

2. Улсын Их Хурал шаардлагатай гэж үзвэл өөр дэд хороо байгуулж болно.

3. Дэд хороо нь харьяалагдах Байнгын хорооныхоо эрхлэх асуудлын тодорхой хэсгийг дагнан хариуцаж асуудал боловсруулах, санал, дүгнэлт гаргах, түүнийгээ харьяалагдах Байнгын хороогоороо уламжлан Улсын Их Хуралд оруулах болон хянан шалгах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.

5. Ёс зүйн болон Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хороо өөрсдийн эрхэлж буй асуудлаар гаргасан санал, дүгнэлтээ Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдаанд бие даан оруулж болно.

6. Дэд хороо нь тухайн эрхэлсэн асуудлаараа шалгалт, судалгаа хийх, холбогдох мэдээллийг авах, зохих албан тушаалтан, иргэд, байгууллагаас тайлбар авах, өөрийн байгуулсан дагнасан буюу хамтарсан бүрэлдэхүүн бүхий ажлын хэсгээр хяналт, шалгалт хийлгэх, эрхэлсэн асуудлаар тогтоол, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төсөл боловсруулж Байнгын хорооныхоо, эсхүл Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдаанаар хэлэлцүүлэх эрх хэмжээтэй байна.

7. Дэд хорооны даргыг харьяалах Байнгын хорооны хуралдаанаар сонгох бөгөөд Төсвийн зарлагын хяналтын болон Ёс зүйн дэд хороодын даргыг Улсын Их Хурал дахь цөөнхийн бүлэгт ордог Улсын Их Хурлын гишүүдээс сонгоно. Дэд хорооны даргын бүрэн эрхийн хугацаа 1 жил байх ба түүнийг улируулан сонгож болно.

8. Дэд хорооны үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр нь хуралдаан мөн. Дэд хороо эрхэлсэн асуудлаа хуралдаанаараа хэлэлцэж гишүүдийнхээ олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ. Хуралдааныг дэд хорооны гишүүдийн дийлэнх олонхи нь хүрэлцэн ирснээр хүчин төгөлдөрт тооцно.

(4)

19 дүгээр зүйл. Улсын Их Хурлын дэд хороо

19.1. Улсын Их Хурал зохих Байнгын хороонд харьяалах дор дурдсан дэд хороотой байна: 19.1.1. Аюулгүй байдал, гадаад бодлогын байнгын хороонд:

- 1/ Тусгай хяналтын;

19.1.2. Төрийн байгуулалтын байнгын хороонд:

- 1/ Ёс зүйн;
- 2/ Нутгийн өөрөө удирдах ёсны;

19.1.3. Төсвийн байнгын хороонд:

- 1/ Төсвийн зарлагын хяналтын.

19.1.4. Хууль зүйн байнгын хороонд:

1/ Хүний эрхийн.

19.1.5. Эдийн засгийн байнгын хороонд:

- 1/ Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн хөгжлийн.

19.2. Улсын Их Хурал шаардлагатай гэж үзвэл өөр дэд хороо байгуулж болно.

19.3. Дэд хороо нь харьяалах Байнгын хорооныхоо эрхлэх асуудлын тодорхой хэсгийг дагнан хариуцаж асуудал боловсруулах, санал дүгнэлт гаргах, түүнийгээ харьяалах Байнгын хорооны хуралдаанд, шаардлагатай бол Байнгын хороогоороо уламжлан Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх, хянан шалгах бүрэн эрхтэй байна.

19.5. Ёс зүйн болон Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хороо өөрсдийн эрхэлж байгаа асуудлаар гаргасан санал дүгнэлтээ Улсын Их Хурлын нэгдсэн хуралдаанд бие даан оруулж болно.

19.6. Дэд хороо нь тухайн эрхэлсэн асуудлаараа шалгалт, судалгаа хийх, холбогдох мэдээлэл авах, зохих албан тушаалтан, иргэд, байгууллагаас тайлбар авах, өөрийн байгуулсан дагнасан буюу хамтарсан ажлын хэсгээр хяналт шалгалт хийлгэх, эрхэлсэн асуудлаараа тогтоол гаргах, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төсөл боловсруулж Байнгын хорооныхоо, эсхүл Улсын Их Хурлын нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэх эрхтэй байна.

19.7. Дэд хорооны бүрэлдэхүүнд зөвхөн харьяалах Байнгын хорооны гишүүд орох бөгөөд тухайн Байнгын хорооны гишүүдийн хоёрны нэгээс илүүгүй байна. Хэрэв дэд хорооны бүрэлдэхүүнд байгаа Улсын Их Хурлын гишүүн харьяалагдах Байнгын хорооны бүрэлдэхүүнээс гарсан тохиолдолд тухайн дэд хорооны бүрэлдэхүүнээс гарсанд тооцно.

19.8. Дэд хорооны даргыг харьяалах Байнгын хорооны хуралдаанаар гишүүдийн олонхийн саналаар сонгох бөгөөд Төсвийн зарлагын хяналтын болон Ёс зүйн дэд хороодын даргыг Улсын Их Хурал дахь цөөнхийн бүлгийн гишүүдээс, хэрэв цөөнхийн бүлэг байгуулах гишүүдийн тоо хүрэхээргүй бол цөөнхийн гишүүдээс сонгож болно. Дэд хорооны даргын бүрэн эрхийн хугацаа 1 жил байх ба түүнийг улируулан сонгож болно.

19.9. Дэд хорооны үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр нь хуралдаан мөн. Дэд хороо эрхэлсэн асуудлаа хуралдаанаараа хэлэлцэж гишүүдийнхээ олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ. Хуралдааныг дэд хорооны гишүүдийн олонхи нь хүрэлцэн ирснээр хүчинтэйд тооцно.

(4)

24 дүгээр зүйл. Дэд хороо 24.1. Байнгын хорооны бүрэлдэхүүнд дор дурдсан дэд хороо байгуулж болно: 24.1.1. Аюулгүй байдал, гадаад бодлогын байнгын хороонд

- Тусгай хяналтын;

24.1.2. Нийгмийн бодлого, боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны байнгын хороонд

- Мянганы хөгжлийн зорилтууд болон ядуурлыг бууруулах асуудлын;

24.1.3. Төрийн байгуулалтын байнгын хороонд

- Ёс зүйн,
- Нутгийн удирдлагын,
- Улсын Их Хурлын гишүүний халдашгүй байдлын;

24.1.4. Төсвийн байнгын хороонд

- Төсвийн зарлагын хяналтын;

24.1.5. Хууль зүйн байнгын хороонд

- Хүний эрхийн;

24.1.6. Эдийн засгийн байнгын хороонд

- Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн хөгжлийн.

24.2. Улсын Их Хурал шаардлагатай гэж үзвэл бусад дэд хороог байгуулж болно.

24.3. Дэд хороод нь харьяалах Байнгын хорооны эрхлэх асуудлын тодорхой хэсгийг дагнан хариуцаж бодлогын баримт бичиг, асуудал боловсруулах буюу санал, дүгнэлт гаргаж, түүнийгээ харьяалах Байнгын хороонд, шаардлагатай бол Байнгын хороогоор уламжлан Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх, түүнчлэн хариуцсан асуудлын хүрээнд хянан шалгах чиг үүргийг хэрэгжүүлэх эрхтэй...

24.4. Ёс зүйн, Төсвийн зарлагын хяналтын, Тусгай хяналтын, Улсын Их Хурлын гишүүний халдашгүй байдлын дэд хороод өөрсдийн эрхлэх асуудлаар гаргасан санал, дүгнэлтээ нэгдсэн хуралдаанд бие даан оруулж болно.

24.5. Дэд хороо нь тухайн эрхэлсэн асуудлаараа шалгалт, судалгаа хийх, холбогдох мэдээлэл авах, зохих албан тушаалтан, иргэд, байгууллагаас тайлбар авах, өөрийн байгуулсан дагнасан буюу хамтарсан ажлын хэсгээр хяналт шалгалт хийлгэх, эрхэлсэн асуудлаараа тогтоол гаргах, Улсын Их Хурлын шийдвэрийн төсөл боловсруулж харьяалах Байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцүүлэх эрхтэй.

24.6. Улсын Их Хурлын гишүүний халдашгүй байдлын дэд хорооноос бусад ~~дэд~~ хорооны бүрэлдэхүүнд зөвхөн харьяалах Байнгын хорооны гишүүд орох бөгөөд дэд хорооны бүрэлдэхүүний тоо нь тухайн Байнгын хорооны гишүүдийн хоёрны нэгээс илүүгүй байна.

24.7. Улсын Их Хурлын гишүүний халдашгүй байдлын дэд хороо нь Улсын Их Хуралд хамгийн олон удаа сонгогдсон дөрвөн гишүүнээс бүрдэх бөгөөд тэрбээр Улсын Их Хурлыг хугацаанаас нь өмнө тараах, гишүүний бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх, эгүүлэн татах талаар энэ хуульд заасан эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнаас Улсын Их Хуралд ирүүлсэн саналыг судалж ~~санал нэгдсэн дүгнэлт гарган~~ зохих Байнгын хорооны болон нэгдсэн хуралдаанд оруулна. /Энэ хэсгийн "...санал нэгдсэн дүгнэлт гарган..." гэснийг Үндсэн хуулийн цэцийн 2009 оны 06 дугаар сарын 10-ны өдрийн 03 дугаар тогтоолоор хүчингүй болгосон/.

24.8. Дэд хорооны бүрэлдэхүүнд орсон гишүүн харьяалагдах Байнгын хорооны бүрэлдэхүүнээс гарвал тухайн дэд хорооны бүрэлдэхүүнээс чөлөөлөгдсөнд тооцно.

24.9. Дэд хорооны даргыг харьяалах Байнгын хорооны хуралдаанаар гишүүдийн олонхийн саналаар сонгох бөгөөд Төсвийн зарлагын хяналтын болон Ёс зүйн дэд хорооны даргыг цөөнхийн бүлгийн гишүүдээс, хэрэв цөөнхийн бүлэг байгуулах гишүүдийн тоо хүрэхээргүй бол цөөнхийн гишүүдээс сонгоно.

24.10. Дэд хорооны даргын бүрэн эрхийн хугацаа нэг жил байх ба түүнийг улируулан сонгож болно.

24.11. Дэд хорооны үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр нь хуралдаан байх бөгөөд түүнд дэд хорооны гишүүдийн олонхи нь хүрэлцэн ирсэн бол хүчинтэйд тооцно.

24.12. Дэд хороо асуудлыг хуралдаанаар хэлэлцэж оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэр гаргана.

24.13. Нэг нам, эвсэл олонхийн суудал аваагүй тохиолдолд Зөвлөл нам, эвслийн бүлгийн зөвшилцлийн үндсэн дээр Байнгын хороо, дэд хорооны даргын суудлыг хуваарилна.

(6)

22 дугаар зүйл. Дэд хороо

- 22.1. Улсын Их Хурал, Бодлогын байнгын хорооны эрхлэх асуудлын тодорхой хэсгийг дагнан хариуцаж бодлогын баримт бичиг, асуудал боловсруулах буюу санал, дүгнэлт гаргаж, түүнийгээ харьяалах Байнгын хороонд, шаардлагатай бол Байнгын хороогоор уламжлан Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх, түүнчлэн эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд хяналтыг хэрэгжүүлж, сонсгол хийх чиг үүрэгтэйгээр дэд хороо ажиллана.
- 22.2. Дэд хороо хяналтыг хэрэгжүүлэхдээ Өргөдлийн байнгын хорооны адил Засгийн газар болон засаг захиргааны байгууллагуудаас бичиг баримтуудыг гаргуулж авах, мэдээллээр хангуулах, тэдгээрийн байр, байгууламжид нэвтрэх, гэрч, шинжээчийг

сонсох, эрхэлсэн асуудлаараа тогтоол гаргах эрхтэй.

- 22.3. Дэд хороо өөрийн харьяалах асуудлаар Улсын Их Хурлын хяналтын бие даасан байгууллагын үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулж, түүний үйл ажиллагаанд Улсын Их Хурлаас тавих хяналтыг зохион байгуулна.
- 22.4. Улсын Их Хурлын хяналтын бие даасан байгууллагын дарга, гишүүдийг томилох санал гаргаж Байнгын хорооны болон нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлнэ.
- 22.6. Улсын Их Хурал шаардлагатай гэж үзвэл бусад дэд хороог байгуулж болно.

23 дугаар зүйл. Дэд хороод, тэдгээрийн ажлын зохион байгуулалт

- 23.2. Дэд хороо нь тухайн эрхэлсэн асуудлаараа өөрийн байгуулсан дагнасан буюу хамтарсан ажлын хэсгээр хяналт шалгалт хийлгэхээс гадна өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд Улсын Их Хурлын хяналтын бие даасан байгууллагаар хяналт шалгалт хийлгэж болно.
- 23.3. Тусгай хяналтын, Ёс зүйн, Хүний эрхийн, Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хороод өөрсдийн эрхлэх асуудлаар гаргасан санал, дүгнэлтээ нэгдсэн хуралдаанд бие даан оруулж болно.
- 23.4. Ёс зүйн дэд хорооноос бусад дэд хорооны бүрэлдэхүүнд зөвхөн харьяалах Бодлогын байнгын хорооны гишүүд орох бөгөөд дэд хорооны бүрэлдэхүүний тоо нь тухайн Бодлогын байнгын хорооны гишүүдийн хоёрны нэгээс илүүгүй байна.
- 23.5. Дэд хорооны бүрэлдэхүүнд орсон гишүүн харьяалагдах Бодлогын байнгын хорооны бүрэлдэхүүнээс гарвал тухайн дэд хорооны бүрэлдэхүүнээс чөлөөлөгдсөнд тооцно.
- 23.6. Ёс зүйн дэд хороо нь олонхи, цөөнхөөс адил төлөөлөлтэйгээр бүрдсэн 6 гишүүнтэй байх бөгөөд Улсын Их Хурлын гишүүний мандатын эрхийг түдгэлзүүлэх, гишүүнийг эгүүлэн татах талаар энэ хуульд заасан эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнаас Улсын Их Хуралд ирүүлсэн саналыг судалж, санал, дүгнэлт гарган Хууль зүй, Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны болон нэгдсэн хуралдаанд оруулна.
- 23.7. Дэд хорооны даргыг тухайн дэд хорооны гишүүдээс харьяалах Бодлогын байнгын хорооны хуралдаанаар сонгох бөгөөд Ёс зүйн, Хүний эрхийн, болон Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хорооны даргыг цөөнхийн гишүүдээс сонгоно.
- 23.8. Дэд хорооны даргын бүрэн эрхийн хугацаа 2 жил байх ба түүнийг улируулан сонгож болно.
- 23.9. Дэд хорооны үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр нь хуралдаан байх бөгөөд түүнд дэд хорооны гишүүдийн олонхи хүрэлцэн ирсэн бол хүчинтэйд тооцож, олонхийн саналаар шийдвэр гаргана.

1992 оны Улсын Их Хурлын тухай хуулийн дагуу Улсын Их Хурал 1993 оны 82 дугаар тогтоолоороо Хүний эрхийн дэд хороог 7 гишүүний, Хээл хахууль авах, албан тушаалаа урвуулан ашиглах явдалтай тэмцэх дэд хороог 6 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй тус тус байгуулж байсан байна.

6. Түр хорооны талаархи харьцуулалт:

1. Монгол Улсын Бага Хурлын тухай хууль болон Байнгын хорооны дүрэм
2. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1992 - 1997/
3. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1997 - 2001/
4. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2001 - 2006
5. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2006 -/
6. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /өргөн барьсан төсөл/

(1)

18 дугаар зүйл. Улсын Бага Хурлын бусад байгууллага

- Улсын Бага Хурал ажлынхаа шаардлагыг харгалзан түр, дэд хороо, ажлын хэсэг байгуулж тэдгээрийн эрх, үүрэг үйл ажиллагааны журмыг тогтоож болно.

Дүрмийн 2 дугаар зүйл.

- Байнгын хорооноос гадна түр хороо, дэд хороог Улсын Бага Хурлаас тухайн үед нь шийдвэр гарган байгуулж болно.

(2)

16 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын бусад хороо, ажлын хэсэг

- 1. Улсын Их Хурал хууль тогтоох, хянан шалгах чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ шаардлагатай асуудлаар түр хороо байгуулан ажиллуулж болно. Түр хороо зөвхөн Улсын Их Хурлын гишүүнээс бүрэлдэх бөгөөд түүний тоог тухайн үед тогтооно. Түр хороо эрхлэх асуудлаараа Байнгын хороотой адил бүрэн эрх эдэлнэ. Улсын Их Хурал шаардлагатай гэж үзвэл холимог болон дагнасан бүрэлдэхүүнтэй ажлын хэсэг байгуулан ажиллуулж болно.
- 2. Түр хороо, ажлын хэсгийн үйл ажиллагааны журмыг Улсын Их Хурал тогтооно.

(3) 16 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын бусад хороо, ажлын хэсэг

- 1. Улсын Их Хурал бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ тодорхой асуудлыг судлан боловсруулах, шийдвэрлэх, дүнг Улсын Их Хуралд оруулах зорилгоор түр хороо байгуулан ажиллуулж болно. Түр хороо зөвхөн Улсын Их Хурлын гишүүнээс бүрдэх бөгөөд түүний тоог тухайн үед тогтооно. Түр хороо эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд Байнгын хороотой адил эрх эдэлнэ.
- 2. Улсын Их Хурал шаардлагатай гэж үзсэн асуудлаар холимог болон дагнасан бүрэлдэхүүнтэй ажлын хэсэг байгуулан ажиллуулж болно.

(4)

20 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын бусад хороо, ажлын хэсэг

- 20.1. Улсын Их Хурал бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ тодорхой асуудлыг судлан боловсруулах, шийдвэрлэх, дүнг Улсын Их Хуралд оруулах зорилгоор түр хороо байгуулан ажиллуулж болно. Түр хороо зөвхөн Улсын Их Хурлын гишүүнээс бүрдэх бөгөөд түүний тоог тухайн үед тогтооно. Түр хороо эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд Байнгын хороотой адил эрх эдэлнэ.
- 20.2. Улсын Их Хурал шаардлагатай гэж үзсэн асуудлаар холимог болон дагнасан бүрэлдэхүүнтэй ажлын хэсэг байгуулан ажиллуулж болно. Ажлын хэсэг тодорхой мэргэжлийн шинжээч, ажилтныг зохих хөлсийг нь олгон ажиллуулж болно.

(5)

25 дугаар зүйл. Түр хороо

- 25.1. Тодорхой асуудлыг шалган судалж санал боловсруулах, дүнг нэгдсэн хуралдаанд танилцуулах үүрэг бүхий түр хороог Улсын Их Хурлын тогтоолоор байгуулан ажиллуулж болно.
- 25.2. Түр хороо зөвхөн гишүүдээс бүрдэх бөгөөд түүний бүрэлдэхүүн, ажиллах хугацааг тухай бүр тогтооно.
- 25.3. Түр хороо хариуцуулсан ажлын гүйцэтгэлийг хангахдаа Байнгын хороотой адил эрх эдэлнэ.
- 25.4. Түр хороо хариуцуулсан ажлын гүйцэтгэлийг хангаж, ажлынхаа дүнг нэгдсэн хуралдаанд танилцуулан зохих шийдвэр гаргуулмагц түүнийг Улсын Их Хурал татан

буулгана.

(6) 24 дүгээр зүйл. Түр хороо, түүний бүрэн эрх

- 24.1.Тодорхой асуудлыг шалган судалж, санал боловсруулах, дүнг нэгдсэн хуралдаанд танилцуулах үүрэг бүхий түр хороог Улсын Их Хурлын тогтоолоор байгуулан ажиллуулж болно.
- 24.2.Түр хороо зөвхөн гишүүдээс бүрдэх бөгөөд түүний бүрэлдэхүүн, ажиллах хугацааг тухай бүр тогтооно.
- 24.3.Түр хороо хариуцсан ажлын гүйцэтгэлийг хангахдаа Байнгын хороотой адил эрх эдэлнэ.
- 24.4.Түр хороо хариуцсан ажлын гүйцэтгэлийг хангаж, ажлынхаа дүнг нэгдсэн хуралдаанд танилцуулан зохих шийдвэр гарсан даруйд түүнийг Улсын Их Хурал татан буулгана.

НАМ, ЭВСЛИЙН БҮЛЭГ, ОЛОНХИ, ЦӨӨНХИЙН АСУУДАЛ

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийн “Улсын Их Хурлын ... үйл ажиллагааны журмыг хуулиар тогтооно” гэсэн нь Улс Их Хурлын бүрэн эрхийг хэрэгжүүлдэг Улсын Их Хурлын гишүүд ямар бүрэн эрхтэй; бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд ямар баталгаагаар хангагдсан байх, ямар тохиолдолд энэхүү бүрэн эрхээ алдах; Улсын Их Хурлын зохион байгуулалтын бүтэц /хэдэн байнгын, дэд, түр хороотой байх, ямар чиг үүрэгтэй байх, хэдэн гишүүнтэй байх, хэдэн гишүүнтэй байх, Улсын Их Хурлын дарга, дэд дарга, байнгын дэд хорооны даргыг ямар журмаар сонгох, Улсын Их Хуралд дахь олонхи, цөөнх, нам, эвслийн бүлэг гэдгийг хэрхэн тодорхойлох, ямар бүрэн эрхтэй байх/ зэрэг Улсын Их Хурлын үйл ажиллагааны журмыг хуулиар тогтоох асуудал гэж үзэж болно. Өөрөөр хэлбэл, Улсын Их Хурлын үйл ажиллагааны тодорхой эрх зүйн хэм хэмжээг тогтоож өгсөн юм.

Нам, эвслийн бүлэг нь Улсын Их Хурлын гишүүдийн үйл ажиллагааны зохион байгуулалтын хэлбэр бөгөөд Улсын Их Хурлын бүтцэд хамаарч байдаг тул түүний эрх, үүрэг, үйл ажиллагааны зохион байгуулалтын бусад асуудлыг нэгэн адил Улсын Их Хурлын тухай хуулиар зохицуулж байдаг. Ардчилсан, эрх зүйт төрийн засаглалын нэгэн хэлбэр болох хууль тогтоох байгууллагын үйл ажиллагаанд улс төрийн намууд парламентад сонгогдон суудал авсан гишүүдээрээ дамжуулан парламент дахь тухайн намын бүлэг, зөвлөл, фракц байгуулан ажилладаг нь аль ч улсын парламентад нийтлэг жишиг болсон зүйл юм.

Харин парламент дахь улс төрийн намын бүлгийн талаарх эрх зүйн зохицуулалтын арга хэлбэр, хэм хэмжээ нь улс орнуудад зарим онцлог ялгаатай байдаг байна. Тухайлбал, Парламент дахь улс төрийн намын фракцийн эрх зүйн байдлын зохицуулалт нь гадаадын зарим оронд эсхүл тусгай хуулиар (Швейцарь), эсхүл тогтсон жишиг, хэм хэмжээгээр (АНУ) зохицуулагддаг байна.

Гадаадын парламентуудын үйл ажиллагааны зарчимд депутатуудын бүлэг, нэгдлийг албан ёсоор хүлээн зөвшөөрөх үндэс нь:

1. Парламент, түүний танхимд намын харъяаллаар депутатын бүлэг болон нэгдэх эрхийг хүлээн зөвшөөрөх түвшин
2. Намын харъяаллаар нэгдэхэд байх ёстой нэг намын гишүүдийн тооны доод хэмжээ

БНЭУ болон Австрали Улсын хууль тогтоох байгууллагад ямар нэг улс төрийн намын бүлэг, хэсгийг байгуулах талаар зохицуулдаггүй, учир нь депутатуудыг Засгийн газрын олонх болон албан ёсны сөрөг хүчинд хуваах ёс түүхийн удаан хугацаанд хэвшин тогтсон байна. ОХУ-д 2003 оны 7 дугаар сарын 1-нээс эхлэн ОХУ-ын субъектуудын хууль

тогтоох байгууллагын үйл ажиллагаан дахь улс төрийн намуудын оролцооны эрх зүйн үндсийг тодорхойлсон шинэ хууль тогтоомж үйлчилж эхэлжээ. Энэ дагуу хууль тогтоох байгууллага болон фракцууд, депутатууд, депутатын бүлгүүд, сонгогчдын хооронд эрх зүйн шинэ харилцаа үүсч байна. Улс төрийн олон намуудын зарчмын хэрэгжилт нь хууль тогтоох байгууллага дахь депутатын бүлгүүд, фракцийн эрх тэгш байдлыг хангахад гол нь чиглэгджээ.

ОХУ-ын субъектуудын хууль тогтоох байгууллагад депутатуудын фракцад ороогүй үлдсэн депутатууд “депутатын бүлэг” байгуулах эрхтэй байна. Бүлгийн гишүүдийн доод хэмжээг тухайн парламентын дэгээр зохицуулна.

Францын Сенат нь парламентын дээд танхим бөгөөд 331 гишүүн буюу сенатчаас бүрдэнэ. Сенатын одоогийн бүрэлдэхүүнд Ерөнхийлөгчийн олонхийн холбоо нам 150 суудалтай бөгөөд бусад жижиг намуудтай нэгдэн Сенатын олонхийг бүрдүүлэн ажилладаг байна. Францын Үндэсний Хурал нь парламентын доод танхим бөгөөд 577 гишүүнтэй. Үндэсний Хуралд 289 суудал авсан улс төрийн нам олонхи болдог бөгөөд ҮХ-ын олонхийн бүрэлдэхүүнд “Ардын хөдөлгөөний төлөөх холбоо” нам 313 суудалтай байдаг байна.

НЭГ. УЛСЫН ИХ ХУРАЛ ДАХЬ НАМ, ЭВСЛИЙН БҮЛГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХАРЬЦУУЛАЛТ

1.1. Монгол Улсын УИХ-ын тухай хуулийн зохицуулалт 2009.12.1

1. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1992-1997/
2. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1997-2001/
3. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2001-2006
4. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2006-/
5. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /өргөн барьсан төсөл/

(1)

УИХ бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх хэлбэр

(2)

7 дугаар зүйл. Улсын Их Хурал бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх хэлбэр

- 7.1. Улсын Их Хурал бүрэн эрхээ чуулган, Байнгын болон түр, дэд хороо, намын бүлэг, зохион байгуулалтын бусад хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ.

(3)

7 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын зохион байгуулалтын үндсэн хэлбэр

- 7.1. Улсын Их Хурал бүрэн эрхээ чуулган, Байнгын болон түр, дэд хороо, намын бүлэг, зохион байгуулалтын бусад хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ.
- 3. Чуулганы хуралдаан, Байнгын хороодын дагнасан буюу хамтарсан хуралдааныг чуулганы ажиллагаанд тооцно.

(4)

8 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын зохион байгуулалтын үндсэн хэлбэр

- 8.1. Улсын Их Хурал бүрэн эрхээ чуулган, Байнгын болон түр, дэд хороо, намын бүлэг, зохион байгуулалтын бусад хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ.
- 8.3. Чуулган нь Улсын Их Хурлын нэгдсэн хуралдаан, Байнгын хороодын дагнасан буюу хамтарсан хуралдаан, нам, эвслийн бүлгийн хуралдаанаас бүрдэнэ.

(5)

13 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын зохион байгуулалтын үндсэн хэлбэр

- 13.1. Улсын Их Хурал бүрэн эрхээ чуулган, Байнгын болон дэд, түр хороо, намын бүлэг, зохион байгуулалтын бусад хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ.
- 13.3. Чуулган нь нэгдсэн хуралдаан, Байнгын хороодын дагнасан буюу хамтарсан, түүнчлэн нам, эвслийн бүлгийн хуралдаанаас тус тус бүрдэнэ.

(6)

11 дүгээр зүйл. Улсын Их Хурлын зохион байгуулалтын үндсэн хэлбэр

- 1.1. Улсын Их Хурлын бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх үндсэн хэлбэр нь Монгол Улсын Үндсэн Хуулийн Хорин долдугаар зүйлийн 1-д заасны дагуу чуулган байх ба Улсын Их Хурал чуулганаа Үндсэн Хуулийн Хорин долдугаар зүйлийн 4-д заасан анхдугаар чуулган, мөн зүйлийн 2-т заасан ээлжит чуулган, 3-т заасан ээлжит бус чуулган, 5-д заасан онцгой чуулган гэсэн хэлбэрээр зохион байгуулна.

(ДҮГНЭЛТ: 11.1-т чуулганы хэлбэрт Байнгын болон дэд, түр хороодын хуралдааныг дурьдаагүй байж 11.2-т дурьдсан мөн нам эвслийн бүлгийн хуралдааныг хассан байна)

- 1.2. Чуулган нь нэгдсэн хуралдаан, Байнгын хороодын дагнасан буюу хамтарсан, түүнчлэн Түр хороо, Дэд хороодын хуралдаанаас тус тус бүрдэнэ.

(ДҮГНЭЛТ: чуулганаас гадна Байнгын болон дэд, түр хороо, намын бүлэг, зохион байгуулалтын бусад хэлбэрээр зохион байгуулагдаж болохыг орхигдуулсан байна)

* * *

ХОЁР. УЛСЫН ИХ ХУРАЛ ДАХЬ ОЛОНХИ БА ЦӨӨНХИЙГ ТОДОРХОЙЛСОН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХАРЬЦУУЛАЛТ

1. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1992-1997/
2. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /1997-2001/
3. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2001-2006
4. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /2006-/
5. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль /өргөн барьсан төсөл/

(А)

Олонхи болон эрх хэмжээ

(1)

5 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын бүрэн эрх

- 5.3 -т УИХ-ын нийт гишүүний ердийн олонхи буюу 39 -өөс доошгүйн бүрэн эрх хууль ёсоор хүлээн зөвшөөрөгдсөн нам, эсхүл эвслийг УИХ дахь олонхийн суудал авсан нам буюу эвсэлд тооцно.

(2)

19 дүгээр зүйл. Улсын Их Хурал дахь олонхи ба цөөнх

- 19.1. Улсын Их Хурлын нийт гишүүний олонхи буюу 38-аас дээш суудал авсан нам буюу эвслийг Улсын Их Хурал дахь олонхи / цаашид “олонхи”/-д тооцно.

(3)

23 дугаар зүйл. Улсын Их Хурал дахь олонхи ба цөөнх

- 23.1. Улсын Их Хурлын нийт гишүүний олонхи буюу 39 ба түүнээс дээш суудал авсан нам буюу эвслийг Улсын Их Хурал дахь олонхи /цаашид “олонхи”/-д тооцно.
- 26.1. Улсын Их Хуралд олонхийн суудал авсан нам буюу эвсэл Улсын Их Хурлын даргын сонгуульд нэр дэвшүүлэх эрхтэй. Хэрэв аль ч нам буюу эвсэл олонхийн суудал аваагүй бол хамгийн олон суудал авсан нам буюу эвсэл, бусад нам, эвсэлтэй зөвшилцөн нэр дэвшүүлэх эрхтэй.

(4)

8 дугаар зүйл. Улсын Их Хурал дахь олонхи ба цөөнх

- 8.1. Сонгуулийн дүнгээр Улсын Их Хуралд 39 ба түүнээс дээш суудал авсан нам, эвслийн бүлгийг Улсын Их Хурал дахь олонхи (цаашид “олонхи” гэх) гэнэ.

(5) 6 дугаар зүйл. Улсын Их Хурал дахь олонхи ба цөөнх

- 6.1. Сонгуулийн дүнгээр Улсын Их Хуралд 39 ба түүнээс дээш суудал авсан нам, эвслийг Улсын Их Хурал дахь олонхи /цаашид “олонхи” гэх/ гэнэ.
- 6.3. Улсын Их Хурал дахь олонхийн авсан суудлыг зөвхөн тухайн нам, эвслээс нэр дэвшин сонгогдсон гишүүдийн тоогоор тодорхойлох бөгөөд үүнд бусад нам, эвслээс болон бие даан нэр дэвшиж сонгогдсон гишүүнийг оруулж тооцохгүй.
- 6.4. Аль ч нам, эвсэл олонхи болоогүй, эсхүл олонхи болсон нам, эвсэл хамтарч засгийн газар байгуулах санал тавьсан нөхцөлд засгийн газрын танхимд кабинетэд багтаж буй нам, эвсэл, бие даагч олонхи болно.

(B)

Цөөнх болон эрх хэмжээ

(2)

19.2. Улсын Их Хурлын нийт гишүүний 39-өөс доош суудал авсан нам буюу эвслийн бүлэг, гишүүнийг Улсын Их Хурал дахь цөөнх /цаашид “цөөнх”/-д тооцно.

(3)

23.2. Улсын Их Хурлын нийт гишүүний 38-аас доош суудал авсан нам буюу эвслийн бүлэг, гишүүнийг Улсын Их Хурал дахь цөөнх /цаашид “цөөнх”/-д тооцно.

(4)

- 8.2. Сонгуулийн дүнгээр Улсын Их Хуралд 38 ба түүнээс доош суудал авсан нам, эвслийн бүлэг, гишүүнийг цөөнх (цаашид “цөөнх” гэх) гэнэ.

(5)

- 6.2. Сонгуулийн дүнгээр Улсын Их Хуралд 38 ба түүнээс доош суудал авсан нам, эвсэл, бие даагчийг цөөнх /цаашид “цөөнх” гэх/ гэнэ.
- 6.5. Улсын Их Хурал дахь нам, эвслийн бүлэг байгуулах хэмжээний суудал аваагүй намаас, мөн бие даагчаас цөөнх бүрдэж байвал цөөнх Улсын Их Хурал дахь гишүүдийн бүлэг байгуулж болно.
- Гишүүдийн бүлэг намын бүлэгтэй адил эрхтэй.

1.2. Бусад хууль, хууль тогтоомжийн эрх зүйн зохицуулалт

Монгол Улсын Үндсэн хууль /1992 дүгээр сарын 13-ны өдөр/	МУ -ын УИХ -ын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хууль /2007 оны 10 дугаар сарын 11-ний өдөр/	Улс төрийн намын тухай МУ-ын хууль /2005 оны 1 дүгээр сарын 28-ны өдөр/
Хорин дөрөвдүгээр зүйл 1.Улсын Их Хурлын дарга, дэд даргыг Улсын Их Хурлын гишүүдийн дотроос нэр дэвшүүлэн саналаа илээр гаргаж сонгоно. Улсын Их Хурлын тухайн сонгуулийн дүнд бий болсон нам, эвслийн бүлэг тус бүрээс Улсын Их Хурлын дэд даргыг сонгоно. <i>/Энэ хэсгийг 1999 оны 12 дугаар сарын 24-ний өдөр батлагдсан Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр өөрчлөн найруулсан бөгөөд Үндсэн Хуулийн Цэцийн 2000 оны 02 дугаар тогтоолоор хүчингүй болсон. Мөн 2000 оны 12 дугаар сарын 14-ний өдөр батлагдсан Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр өөрчлөн найруулсан/</i>	13 дугаар зүйл. Улсын Их Хуралд нам, эвслийн бүлэг байгуулагдсаныг зарлах 13.1.Улсын Их Хурлын даргыг сонгосноос хойш 24 цагийн дотор Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 26.1-д заасан суудал авсан нам, эвсэл бүлэг байгуулсан тухай шийдвэр, бүлгийн гишүүдийн нэрсийн жагсаалтыг Улсын Их Хурлын даргад өргөн мэдүүлнэ. 13.2.Улсын Их Хурлын дарга нам, эвслийн бүлэг байгуулах тухай шийдвэр, түүний бүрэлдэхүүнд орсон гишүүдийн нэрсийг нэгдсэн хуралдаанд уншин танилцуулах бөгөөд энэ асуудлаар аливаа хэлэлцүүлэг явуулахгүй.	22.1. Улсын Их Хуралд суудал бүхий нам дараахь эрхтэй 22.1.1.Монгол Улсын Ерөнхийлөгчид өөрийн гишүүн, дэмжигчдээсээ нэр дэвшүүлэх; 22.1.2. хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төсөл болон бодлогын талаархи асуудлыг Улсын Их Хурал дахь намын бүлгээрээ, хэрэв намын бүлэггүй бол Улсын Их Хурлын гишүүнээрээ дамжуулан Улсын Их Хуралд оруулах; 22.1.3. Улсын Их Хурал дахь намын бүлгээрээ дамжуулан улс төрийн албан тушаалд нэр дэвшүүлэх санал тавих; 22.1.4. Улсын Их Хурал дахь намын бүлгээрээ дамжуулан Улсын Их Хурлын чуулганы нээлтийн ажиллагаанд улс орны бодлогын асуудлаар байр сууриа илэрхийлэх

